

Finsklärare måste välja läromedel från Finland – än så länge

Lärare i finska vid svenska grundskolor använder läromedel för andraspråksinlärare i Finland. Komplettering med egenproducerat material är nödvändigt för att fånga upp **sverigefinska kulturella inslag**, som saknas i böcker som producerats i grannlandet.

**MAARIT
JAAKKOLA**

Docent i journalistik och biträdande föreståndare för Nordicom vid Göteborgs universitet.

**BOGLÁRKA
STRASZER**

Prefekt för Institutionen för språk, litteratur och lärande samt professor i svenska som andraspråk vid Högskolan Dalarna.

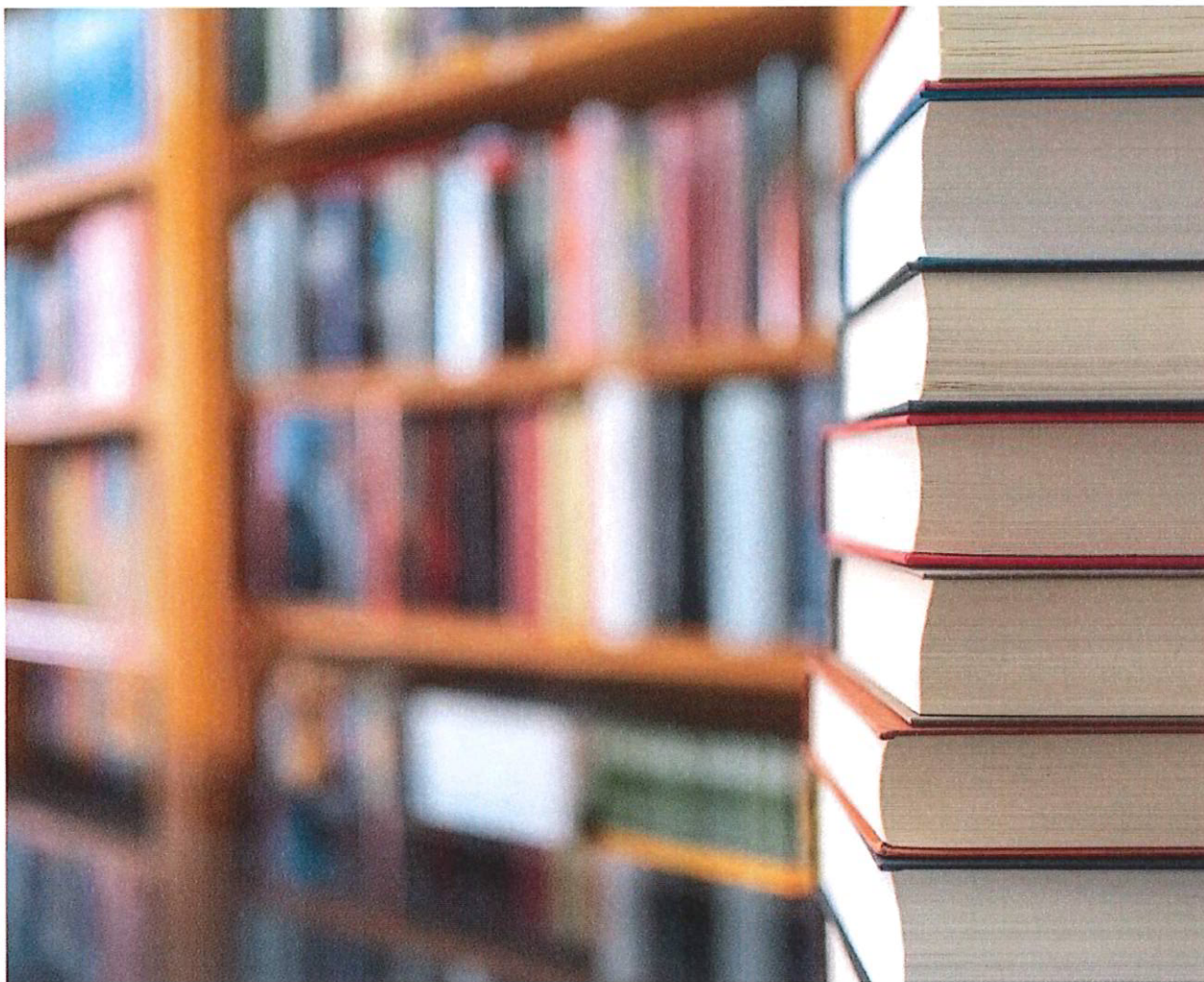
Under de senaste åren har det upprepade gånger påpekats i Sverige att det råder en akut brist på läromedel för undervisning av nationella minoritetsspråk, inklusive finska (Vuonokari, 2024b; 2021). En kartläggning av Skolverket om läromaterial för nationella minoritetsspråk – finska, tornedalsfinska, samiska, romani chib och jiddisch – visar att de stora svenska läromedelsförlagen inte är intresserade av att publicera finskspråkigt material även om de skulle erhålla ett ekonomiskt stöd (Swedberg, 2022).

Inom utbildningspolitiken finns i skrivande stund en stark trend som förespråkar analoga medier istället för digitalisering, och lagförändringen som träder i kraft i juli 2024 garanterar att alla kommuners elever ska få tillgång till tryckta läroböcker (Utbildningsdepartementet, 2024). Regeringen har nyligen satsat 24 miljoner kronor för produktion av läromedel för nationella minoritetsspråk (Vuonokari, 2024a) och 658 miljoner kronor till kommunerna för inköp av läroböcker (Regeringskansliet, 2024).

I en statlig utredning om läromaterial i Sverige konstateras att tillgången till läroma-

terial är en förutsättning för kvalitativ och jämlik undervisning (SOU 2021:70; se även Straszer, 2024). Enligt den senaste nationella läromaterialsbarometern (Läromedelsföretagen, 2022) spenderade svenska kommuner minst pengar på läromaterial i Norden, i genomsnitt 1000 kronor per elev, medan motsvarande siffra i Finland var 1300 kronor.

Modersmåls lärare i finska är den största yrkesgruppen av lärare för de fem nationella minoritetsspråken i Sverige: av alla lärare för de fem nationella minoritetsspråken omfattar de 69 procent, jämfört med den andra största gruppen av samiska språklärare som utgör 15 procent (Skolverket, 2024). Finska är det tionde mest undervisade språket i Sverige (förutom svenska). Inom ramen för vårt projekt *Lärresursproduktion om, för och av de nationella minoriteterna (LärNatMin)*, finansierat av Riksbankens jubileumsfond, genomförde vi en enkätundersökning om hur lärare i finska i svenska grundskolor upplever sin relation till befintliga läromedel. I Sveriges grundskolor finns 199 verksamma modersmåls lärare under läsåret 2023/2024. Utöver dessa finns lärare i sverigefinska friskolor (6) och kommunala tvåspråkiga klasser (4).

Det uppskattade totala antalet lärare i finska är cirka 240 personer.

LÄROBOKEN UPPLEVS SOM CENTRAL

Vår enkät besvarades av 139 lärare, som gör att svarsfrekvensen blev 58 procent, vilket anses tillräckligt representativt. Lärarna, varav över hälften av respondenterna (57%) tillhörde kategorin modersmålslärare och var kvinnor (93%), upplever att de har stor frihet att använda olika läromaterial. Drygt 93 procent av respondenterna upplever ofta att de har frihet att välja och fatta självständiga beslut om läromaterial. Av respondenterna uppgav 78 procent att de ofta och 15 procent ibland upplever att ett läromaterial inte räcker till för att täcka behoven hos en elevgrupp.

Över hälften (55%) rapporterade att de regelbundet, dvs varje vecka, använder en lärobok. Läroboken kompletteras med olika typer av material: 41 procent uppgav att de regelbundet använder eget producerat material, så som musik, litteratur, mediamaterial och liknande, och 28 procent använder färdigt webbaserat pedagogiskt material.

De använda läroböckerna är dock i stor utsträckning inte producerade i Sverige, utan de mest använda läroböckerna är huvudsakligen producerade av det finlandssvenska förlaget Schildts & Söderströms för finska för andraspråkselever: dessa inkluderar till exempel böcker som *Poks*, *Tassu*, *Heippa*, *Juttu luistaa* och *Olo*. Enligt Skolverkets kartläggning (Swedberg, 2022) består i genomsnitt 58 procent av läromaterialet av audiovisuellt material producerat av Utbildningsradion (UR). I finskan utgör UR-materialet 48 procent. Ett exempel som berömdes i våra enkätsvar var *Svenska med Liam* (UR, 2023), en videoserie med en TikTok-influencer med finskt påbrå.

Läroböcker som riktas till finlandssvenska inlärare av finska saknar kulturella inslag. Det upplevs därmed finnas brister med läromaterial som produceras i Finland utifrån hur dessa lämpar sig för undervisning av finska i svenska skolor. En lärare upplevde att materialet som har kopplingar till det finska samhället och majoritetsspråket finska i Finland exkluderar och distanserar eleverna i Sverige från deras språk.

” En betydande del, cirka 76 procent har angett att **bristen på kvalitet** i läromaterial skapar stress för dem.

NÄTVERKANDE OCH SAMARBETE

En betydande del, cirka 76 procent har angett att bristen på kvalitet i läromaterial skapar ofta (27 %) stress för dem. Samtidigt upplever cirka 84 procent att bristen på läromaterial innebär extra arbete för en lärare. Speciellt framhövdes bristen på material riktade till nybörjare i tonåren. Nybörjarna, vars lärandemål kan anknytas till viktiga minoritetsspråkliga revitaliseringsmål, behöver även material där svenska används i en stor omfattning, bland annat i metaspråket som instruktioner, översättningar och förklaringar.

En ganska stor andel av lärarna, 45 procent, har aldrig producerat läromaterial tillsammans med någon annan. Majoriteten (66 %) har aldrig delat med sig av sitt läromaterial offentligt, och 22 procent angav att de sällan använder läromaterial som kollegor har producerat. Vanligtvis diskuteras läromaterialen med kollegor som undervisar i samma ämne i Sverige, medan interaktionen med kollegor som undervisar i Finland är särskilt knapp: 56 procent angav att de aldrig har diskuterat sina val av läromaterial med en kollega som undervisar i Finland. Det finns antagligen ingen efterfrågan på utbyte mellan länderna, och så har inga naturliga kopplingar uppstått för att genomföra professionellt samarbete.

Utifrån vår enkätundersökning kan vi konstatera att det finns utrymme för utveckling inom de nationella strukturerna för att bättre stödja en samverkan mellan lärare i finska. Föreningen för finska lärare i Sverige avvecklades år 2020. Stockholms universitet, som ger lärarutbildning i finska, har inget officiellt alumninätverk för lärare som skulle främja samverkan mellan dem och förstärka en yrkesidentitet för lärare i finska. Det nationella språkcentret för finska vid Institutet för språk och folkminnen (Isof) grundade i juni 2023 ett pedagogiskt nätverk för lärare i finska, som vid början av 2024 hade cirka 60 medlemmar. I skrivande stund är dock det nationella språkcentrets framtid oviss, eftersom det inte finns någon fortsatt finansiering för centret från och med 2025.

SLUTSATSER

Enligt svaren från enkäten verkar lärarna i finska vara aktiva i att både välja och skapa läromaterial, vilket antagligen är nödvändigt eftersom elevgrupperna är heterogena när det gäller deras språk- och kulturkompetens

samt åldersstruktur. I sina val litar lärarna till stor del på institutionella kunskapsproducenter, såsom läroboksförlag och public service-kanaler. Aktiv curatering av läromaterial är en del av lärarens professionalism och identitet.

Processen för produktion av finskspråkiga läroböcker i Sverige har precis påbörjats. Situationen kommer därmed mest sannolikt att förbättras, men vi ser det som viktigt att lärarna bildar nätverk och delar med sig av sitt undervisningsmaterial. Det finns således en potentiell utvecklingsmöjlighet när det gäller pedagogiskt utbyte mellan yrkesverksamma lärare i finska i Sverige och Finland. •

REFERENSER

[Läromedelsföretagen \(2022\). Läromedelsbarometern: En statistisk översikt över läromedelsinköp i Sverige.](#)

[Regeringskansliet \(2019\). Lag \(2009:724\) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.](#)

[Regeringskansliet \(2024, 21. helmikuuta\). Pressmeddelande från Utbildningsdepartementet: Regeringen avsätter 658 miljoner för inköp av läroböcker.](#)

[Skolverket \(2024\). Statistik.](#)

[SOU 2021:70 \(2021\). Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap. Regeringskansliet.](#)

[Straszer, B. \(2024\). Modersmålsundervisning och identitetsutveckling – utifrån nationella minoritetsspråkens perspektiv med exempel finska som modersmål. Skolverkets modul för lärare. Skolverket.](#)

[Swedberg, M. \(2022\). Läromedel och övrigt undervisningsmaterial på nationella minoritetsspråk. Opublicerad. Skolverket.](#)

[UR. Utbildningsradion \(2023\). Finska med Liam.](#)

[Vuonokari, K. \(2021\). Selvittäjä Gustav Fridolin: Ruotsinsuomalaiset tarvitsevat Ruotsissa tuotettuja oppikirjoja. Sveriges Radio Finska 18.8.2021.](#)

[Vuonokari, K. \(2024a\). 24 miljoonaa vähemmistökielten oppimateriaalin tuottamiseen. Sveriges Radio Finska 30.1.2024.](#)

[Vuonokari, K. \(2024b\). Opettajat: Tarvitsemme ruotsinsuomalaisille tehtyä oppimateriaalia! Sveriges Radio Finska 30.1.2024.](#)